

21 Cdo 5591/2015

Podpis zůstavitele, jako formální náležitost zákonem stanovená jednak pro písemné právní jednání dle ustanovení [§ 561 odst. 1](#) věty první o.z., jednak pro prostou allografní závěť dle ustanovení [§ 1534](#) o.z., musí být umístěn na konci textu závěti tak, aby jím byl kryt (stvrzen) projev vůle zůstavitele vyjádřený v závěti, zejména obligatorní náležitost každé závěti - povolání jedné či více osob za dědice, aby tím byla vyloučena možnost doplnění závěti zůstavitele v rozporu s jeho vůlí; v rozsahu, v němž by projev vůle zůstavitele v závěti nebyl kryt jeho podpisem, by nemohl mít účinky zamýšlené zůstavitelem (především porizení o svém majetku), ale mohl by sloužit pouze k vysvětlení vůle zůstavitele.

USNESENÍ

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu JUDr. Romana Fialy a soudců JUDr. Jiřího Doležálka a JUDr. Ljubomíra Drápala ve věci pozůstalosti po J. K., zemřelé dne 21. února 2015, za účasti 1) M. K., zastoupeného Mgr. Milanem Šellem, advokátem se sídlem v Třebíči, Na Příkopech č. 185/84, a 2) J. H., zastoupené Mgr. Markem Vojáčkem, advokátem se sídlem v Praze 1, Na Florenci č. 2116/15, vedené u Okresního soudu v Pelhřimově pod sp. zn. 131 D 93/2015, o dovolání J. H. proti usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře ze dne 13. srpna 2015, č. j. 15 Co 382/2015-55, takto:

Usnesení krajského soudu ve výroku o náhradě nákladů odvolacího řízení se zrušuje a věc se v tomto rozsahu vrací Krajskému soudu v Českých Budějovicích k dalšímu řízení; v dalším se dovolání J. H. zamítá.

Odůvodnění:

Řízení o pozůstalosti po J. K., zemřelé dne 21.2.2015 (dále též jen „zůstavitelka“), bylo zahájeno usnesením vydaným Okresním soudem v Pelhřimově dne 20.3.2015, č. j. 131 D 93/2015-4. Provedením úkonů v řízení o pozůstalosti po zůstavitelce byla pověřena JUDr. Eva Malá, notářka v Pelhřimově (§ 100 zákona o zvláštních řízeních soudních).

Okresní soud v Pelhřimově usnesením ze dne 26.5.2015, č.j. 131 D 93/2015-29, rozhodl, že „nadále bude jednáno jako s účastníkem se závětním dědicem M. K.“ a že „účast J. H. se ukončuje“. Poté, co dovodil, že zůstavitelka zanechala dvě závěti, „první psanou dne 5.10.2009 notářským zápisem JUDr. Marie Rokoské, notářky v Pelhřimově, pod sp. zn. NZ 176/2009, N 168/2009“, a „druhou psanou allografně dne 4.1.2015“, avšak „nepodepsanou zůstavitelkou a podepsanou třemi svědky, ačkoliv zůstavitelka nebyla nevidomá, nejednalo se o osobu se smyslovým postižením, mohla číst i psát“, soud prvního stupně uzavřel, že v případě druhé závěti jde o „formální nedostatek závěti“, a proto postupoval ve smyslu ustanovení § 169 zákona o zvláštních řízeních soudních, když „vyřešení sporu o dědické právo záviselo na právním posouzení skutečnosti, která není mezi dědici sporná“.

K odvolání J. H. Krajský soud v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře usnesením ze dne 13.8.2015, č.j. 15 Co 382/2015-55, potvrdil usnesení soudu prvního stupně a rozhodl, že J. H. je povinna zaplatit M. K. na náhradě nákladů odvolacího řízení částku 6.595,- Kč k rukám advokáta Mgr. Milana Šelleho. Odvolací soud předně dovodil, že soud prvního stupně „posuzoval platnost závěti ze dne 4.1.2015 pouze na základě jejího obsahu, o němž není a ani nemůže být mezi dědici sporu“, a proto správně postupoval podle ustanovení [§ 169 odst. 1](#) zákona o zvláštních řízeních soudních, neboť bylo-li možné dospět k závěru o neplatnosti závěti již na základě toho, že není podepsána, „nebyl žádný důvod, aby soud prvního stupně odkázal některého z dědiců na uplatnění jeho práva žalobou podle [§ 170](#) zákona o zvláštních řízeních soudních“. Na základě zjištění, že závěť zůstavitelky ze dne 4.1.2015 „není celá napsána vlastní rukou zůstavitelky“, „je podepsána třemi svědky“, ale „pod jejím textem není připojen podpis zůstavitelky“, a zůstavitelka „nebyla nevidomá, nebyla ani osobou se smyslovým postižením a byla schopna číst a psát“, odvolací soud uzavřel, že, i kdyby jméno „J. K.“ napsala do záhlaví listiny sama zůstavitelka, „nemohlo by se jednat o její podpis tak, jak vyžaduje [§ 1534](#) občanského zákoníku“, neboť „již z výrazu ‘podpis’ lze dovodit, že se jedná o uvedení jména a příjmení (resp. o uvedení samotného příjmení či za určitých akceptovatelných okolností o uvedení pouhého jména či pseudonymu) jednající osoby na konec textu (pod textem) obsahujícího její projev vůle“, a chybí-li pod textem závěti podpis zůstavitelky, „jedná se o formální nedostatek závěti způsobující její neplatnost“, a J. H. tak „nesvědčí dědické právo“, a proto se „její účast v řízení ukončuje“ a nadále bude jednáno jako s účastníkem pouze s M. K., „v jehož prospěch byla sepsána předchozí nezpochybněná závěť“. Odvolací soud dále dospěl k závěru, že „okolnosti případu odůvodňují“ přiznání náhrady nákladů odvolacího řízení vzniklých M. K., který „v odvolacím řízení uspěl“, neboť J. H. „podala opravný prostředek proti rozhodnutí, které bylo správné a přesvědčivě zdůvodněno“, a „musela si tedy být vědoma rizika, že neuspěje-li, bude hradit případné náklady druhého účastníka“, a „po M. K. nelze spravedlivě žádat, aby tyto náklady nesl ze svého“.

Proti tomuto usnesení podala J. H. dovolání. Přípustnost dovolání spatřuje v tom, že „dosud nebyla řešena otázka,

zda je platná závěť, která obsahuje jediný podpis zůstavitele uvozený slovy: „Já podepsaná ...“, a to podle zákona č. [89/2012 Sb.](#) Podle dovolatelky závěry o umístění podpisu obsažené v rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. [30 Cdo 1190/2004](#) „se vztahují k jiné právní úpravě“, a proto „je nelze aplikovat za všech okolností“. Dovolatelka nesouhlasí se závěrem odvolacího soudu o pojmu „podpis“, neboť má za to, že závěr o neplatnosti podpisu jen z důvodu, že není umístěn na konci textu, „neplatí automaticky“, když ani „zákon takovou podmínku nikde nestanoví“, a nepochybně by se tak jednalo o „porušení zásady in favorem negotii“, že požadavek umístění podpisu na konec závěti z důvodu, aby byl projev vůle zůstavitele zcela nepochybný ve smyslu jeho souhlasu s celým obsahem závěti, je v projednávané věci „nadbytečný“, když „zůstavitelka svůj souhlas s obsahem listiny projevila zcela jasně textem „Já podepsaná ...pořizuji pro případ své smrti v přítomnosti svědků ... po zralé úvaze tuto závěť“, a případné pochybnosti lze navíc zhojit „výslechem až tří svědků“ předmětné závěti, že i „komentářová literatura uvádí, že podpis má být umístěn pod textem pouze „zpravidla“, že účelem určité formální přísnosti při posuzování závěti „nepochybně není ztížení možnosti zůstavitele sepsat platnou závěť“, ale „především ochrana jeho vůle proti možnosti zfalšování závěti“, a že „primárním účelem dědického práva by mělo být vyhovět v maximální možné míře vůli zůstavitele“ a ne lpět na „formálních požadavcích závěti, které nejsou v zákoně ani výslovně stanoveny“. J. H. proto navrhuje, aby dovolací soud usnesení odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

M. K. navrhuje dovolání J. H. odmítnout, neboť odvolací soud „podrobně rozvedl důvody neplatnosti předmětné závěti“ a jeho rozhodnutí „je podepřeno nejen logikou věci, klasickým výkladem slova podpis, ale i tím, že Nejvyšší soud se v podstatě stejnou problematikou zabýval“, a navíc v dovolání uváděné rozhodnutí Nejvyššího soudu „umocňuje neplatnost závěti“.

Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací ([§ 10a](#) občanského soudního řádu) věc projednal podle zákona č. [99/1963 Sb.](#), občanský soudní řád, ve znění účinném od 1.1.2014 (dále jen „o.s.ř.“; srov. [§ 1](#) zákona č. [292/2013 Sb.](#), o zvláštních řízeních soudních, ve znění účinném do 30.4.2015, dále jen „z.ř.s.“). Po zjištění, že dovolání proti pravomocnému usnesení odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou (účastníci řízení) ve lhůtě uvedené v ustanovení [§ 240 odst. 1](#) o.s.ř., se dovolací soud nejprve zabýval otázkou přípustnosti dovolání.

Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští ([§ 236 odst. 1](#) o.s.ř.).

Není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu nebo která v rozhodování odvolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak ([§ 237](#) o.s.ř.).

V projednávané věci bylo pro rozhodnutí soudů významné (mimo jiné) vyřešení právní otázky umístění podpisu zůstavitelky na prosté allografní závěti dle ustanovení [§ 1534](#) zákona č. [89/2012 Sb.](#), občanský zákoník (dále jen „o.z.“; srov. [§ 3069](#) o.z.). Vzhledem k tomu, že posouzení této otázky hmotného práva bylo pro rozhodnutí v projednávané věci významné (určující) a protože tato otázka dosud nebyla v rozhodování odvolacího soudu ve všech souvislostech vyřešena, dospěl Nejvyšší soud ČR k závěru, že dovolání J. H. je podle ustanovení [§ 237](#) o.s.ř. přípustné.

Po přezkoumání usnesení odvolacího soudu ve smyslu ustanovení [§ 242](#) o.s.ř., které provedl bez jednání ([§ 243a odst. 1](#) věta první o.s.ř.), Nejvyšší soud ČR dospěl k závěru, že dovolání není opodstatněné.

Každý má právo zvolit si pro právní jednání libovolnou formu, není-li ve volbě formy omezen ujednáním nebo zákonem ([§ 559](#) o.z.). K platnosti právního jednání učiněného v písemné formě se vyžaduje podpis jednajících ([§ 561 odst. 1](#) věta první o.z.).

Závěť vyžaduje písemnou formu, ledaže byla pořizena s úlevami ([§ 1532](#) o.z.).

Závěť, kterou zůstavitel nenapsal vlastní rukou, musí vlastní rukou podepsat a před dvěma svědky současně přítomnými výslovně prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli ([§ 1534](#) o.z.).

Závěť je jednostranný, kdykoli odvolatelný a osobně učiněný projev vůle, kterým zůstavitel pořizuje pro případ své smrti o svém majetku a jehož obligatorní obsahovou náležitostí je ustanovení dědice k pozůstalosti jako celku, nebo k podílu na pozůstalosti (srov. [§ 1494 odst. 1](#) o.z.). Závěť jako projev vůle zůstavitele musí dále splňovat jednak obecné náležitosti právního jednání, jednak specifické náležitosti stanovené pro jednotlivé druhy závětí. K formálním náležitostem, které musí prostá allografní závěť dle ustanovení [§ 1534](#) o.z. pod sankcí neplatnosti obsahovat, patří (mimo jiné) vlastnoruční podpis zůstavitele.

Z ustanovení [§ 1534](#) o.z. ani z jiného zákonného ustanovení neplynou jakákoliv pravidla pro umístění podpisu na listině obsahující závěť. Právní úprava prosté allografní závěti stran podpisu zůstavitele však vychází z tradiční úpravy prosté allografní závěti obsažené v Obecném zákoníku občanském, vyhlášeném císařským patentem ze dne 1.6.1811 č. 946 Sb. z. s., který byl pro území Republiky československé recipován zákonem č. 11/1918 Sb., ve znění pozdějších předpisů (k tomu srov. ustanovení [§ 579](#)), jakož i v zákoně č. [141/1950 Sb.](#), občanský zákoník (k tomu srov. ustanovení [§ 543](#)), který s účinností od 1.1.1951 nahradil Obecný zákoník občanský, či v zákoně č. [40/1964 Sb.](#), občanský zákoník (ve znění od 1.1.1992; k tomu srov. ustanovení [§ 476b](#)), přičemž v rámci těchto právních úprav právní teorie i soudní praxe dovozovala, že podpis zůstavitele musí být umístěn na úplném konci závěti, protože se jím dovršuje obsah závěti (k tomu srov. například právní názor vyjádřený v rozsudku Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.4.2005, sp. zn. [30 Cdo 1190/2004](#), uveřejněném ve Sbírcce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 25, ročník 2006; usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.11.2010, sp. zn. [21 Cdo 3597/2009](#), publikovaném v časopise Soudní judikatura pod č. 5, ročník 2012, nebo rozsudku Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.6.1999, sp. zn. [21 Cdo 2202/98](#)), že projev zůstavitele obsažený v listině musí být krytý podpisem připojeným na konci listiny (k tomu srov. právní názor vyjádřený v rozhodnutí Gl. U. N. F. 3301, Gl. U. 793, Gl. U. 9523, Gl. U. 12.364, Gl. U. 13887, Gl. U. 15.932, rozhodnutí bývalého Nejvyššího soudu ČSR ze dne 3.2.1933, sp. zn. R I 1142/32, uveřejněném ve Sbírcce rozhodnutí Nejvyššího soudu – Vážný, pod č. 12322, nebo v Rouček, F., Sedláček, J. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému. Díl III., svazek 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2013, s. 113, 114, 123), že podpis musí být učiněn pod obsahem závěti a co není podpisem krytý, nelze považovat za závazný obsah závěti, a že není platnou závěti listina, kde zůstavitel uvede své jméno jen v záhlaví listiny, aniž by na konci připojil svůj podpis (k tomu srov. Holub, R. Komentář k

občanskému zákoníku. Právo dědické. Praha: Orbis, 1957, str. 154, 155, 156). Závěry o požadavku umístění podpisu zůstavitele na konci listiny obsahující závěť jsou podpořeny také soudní praxí a názory vyslovenými v právní literatuře ohledně náležitosti písemných právních jednání (dříve právních úkonů), dle nichž se podpis připojuje na konec textu, který je obsahem vůle jednajícího subjektu (k tomu srov. ustanovení [§ 40 odst. 3](#) zákona č. [40/1964 Sb.](#), občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a právní názor vyjádřený v Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Díl I. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 364, nebo ustanovení [§ 561 odst. 1 o.z.](#) a právní názor vyjádřený v Lavický, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 2020). Na těchto závěrech nemá dovolací soud důvod cokoli měnit, neboť jsou i v poměrech současných (v zásadě stejné) právní úpravy aplikovatelné a jako správné nadále přijímány.

S ohledem na výše uvedené lze dovést, že podpis zůstavitele, jako formální náležitost zákonem stanovená jednak pro písemné právní jednání dle ustanovení [§ 561 odst. 1](#) věty první o.z., jednak pro prostou allografní závěť dle ustanovení [§ 1534 o.z.](#), musí být umístěn na konci textu závěti tak, aby jím byl kryt (stvrzen) projev vůle zůstavitele vyjádřený v závěti, zejména obligatorní náležitost každé závěti - povolání jedné či více osob za dědice, aby tím byla vyloučena možnost doplnění závěti zůstavitele v rozporu s jeho vůlí; v rozsahu, v němž by projev vůle zůstavitele v závěti nebyl kryt jeho podpisem, by totiž nemohl mít účinky zamýšlené zůstavitelem (především pořízení o svém majetku), ale mohl by sloužit pouze k vysvětlení vůle zůstavitele.

V projednávané věci vznikl mezi účastníky řízení o pozůstalosti spor o to, zda listina – závěť zůstavitelky ze dne 4.1.2015, obsahuje její „podpis“, a tedy zda jde o platnou závěť zůstavitelky. Z obsahu spisu vyplývá, že zůstavitelka pořídila dne 4.1.2015 prostou allografní závěť sepsanou na počítači, již označila jako „Závěť – poslední vůle“. Za tím na dalším řádku následuje na počítači psaný text „Já podepsaná“ a perem vepsané jméno zůstavitelky „J. K.“, dále jsou perem vepsány osobní údaje zůstavitelky a na počítači psaný text „pořizuji pro případ své smrti v přítomnosti svědků“, kde je perem vepsáno jejich označení jménem, rodným číslem a bytem, za čímž následuje na počítači psaný text: „po zralé úvaze tuto závěť: Dědičkou svého majetku ustanovuji paní J. H.“, kde je perem vepsáno její označení rodným číslem a bytem, a na počítači psaný text: „a to následujících nemovitých věcí včetně veškerého příslušenství a součástí těchto nemovitých věcí: pozemku parcela č.: 198, výměra 302 m², zastavěná plocha a nádvoří, součástí pozemku je stavba: rodinný dům K. n. L., stavba stojí na pozemku p.č.: 198, pozemku parcela č.: 199, výměra 530 m², zahrada, vše zapsáno na listu vlastnictví č. 777 pro katastrální území a obec K. n. L. okres P.“, dále je perem vepsáno v „K. n/L.“ dne „4.1.2015“ a za tím jsou perem uvedena jména svědků „Z. V.“, „S. V.“ a „A. L.“ a jejich podpisy.

S ohledem na výše uvedené závěry a skutečnost, že předmětná závěť „podpis“ zůstavitelky na konci textu (tj. za jejím projevem vůle povolat za dědičku závětí vymezených nemovitých věcí J. H.) neobsahuje, dovolací soud dospěl k závěru, že závěť zůstavitelky ze dne 4.1.2015 nemá náležitosti stanovené zákonem jednak pro právní jednání učiněné v písemné formě, jednak pro prostou allografní závěť, a proto se jedná o neplatnou závěť zůstavitelky. Za tohoto stavu věci dovolací soud souhlasí s názorem odvolacího soudu (i soudu prvního stupně), že J. H. „nesvědčí dědické právo“ ze závěti ze dne 4.1.2015, a proto se její „účast v řízení ukončuje“.

Dospěly-li soudy ke správnému závěru o neplatnosti předmětné závěti zůstavitelky již z toho důvodu, že neobsahuje veškeré zákonem stanovené formální náležitosti, nemohou správnost závěrů soudů úspěšně zpochybnit ani námitky dovolatelky o porušení zásady „in favorem negotii“ a o tom, že by mělo být vyhověno v maximální možné míře vůli zůstavitele. Dovolatelka přehlíží, že tato pravidla jsou svou povahou pravidly interpretačními, která neslouží k doplnění absentujících formálních náležitostí právního jednání, ale která se uplatní teprve v případě, kdy právní jednání (v projednávané věci prostá allografní závěť zůstavitelky) má veškeré zákonem stanovené formální náležitosti, ale vzniknou pochybnosti o významu v něm projevené vůle, neboť je nejasná nebo obtížně srozumitelná. O takový případ se však v projednávané věci nejedná.

Z uvedeného vyplývá, že usnesení odvolacího soudu je v části, v níž bylo usnesení soudu prvního stupně potvrzeno, z hlediska uplatněných dovolacích důvodů správné. Protože nebylo zjištěno (a ani dovolatelkou tvrzeno), že by usnesení odvolacího soudu bylo v této části postiženo některou z vad uvedených v ustanovení [§ 229 odst. 1](#) o.s.ř., [§ 229 odst. 2 písm. a\)](#) a [b\)](#) o.s.ř. nebo v [§ 229 odst. 3](#) o.s.ř. anebo jinou vadou, která by mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, Nejvyšší soud České republiky dovolání J. H. proti usnesení odvolacího soudu v rozsahu, jímž bylo potvrzeno usnesení soudu prvního stupně, podle ustanovení [§ 243d písm. a\)](#) o.s.ř. zamítl.

Odvolací soud však dále rozhodl o povinnosti J. H. zaplatit M. K. na náhradě nákladů odvolacího řízení částku 6.595,- Kč k rukám advokáta, neboť jejich přiznání „odůvodňují okolnosti případu“, aniž vzal v úvahu pochybení soudu prvního stupně, který opomněl rozhodnout o náhradě nákladů řízení dle ustanovení [§ 151 odst. 1](#) o.s.ř. a [§ 23 z.ř.s.](#), případně též dle ustanovení [§ 128 z.ř.s.](#), byť usnesením ze dne 26.5.2015, č.j. 131 D 93/2015-29, rozhodl o ukončení účasti J. H. na řízení o pozůstalosti po J. K., a proto měl současně rozhodnout také o náhradě nákladů řízení tak, aby byly vypořádány náklady mezi účastníkem, pro kterého řízení končí (tj. J. H.), a účastníkem, který v řízení pokračuje (tj. M. K.). Protože se odvolací soud otázkou nákladů řízení před soudem prvního stupně prozatím nezabýval, a tedy se nezabýval ani posouzením okolností případu, jež by odůvodňovaly jejich přiznání soudem a které by měly být zásadně stejné pro soud prvního stupně i pro odvolací soud, je jeho rozhodnutí o náhradě nákladů odvolacího řízení předčasné, a proto také nesprávné. Nejvyšší soud ČR k této vadě ve smyslu ustanovení [§ 242 odst. 3](#) věty druhé o.s.ř. přihlédl, i když nebyla uplatněna v dovolání.

Protože usnesení odvolacího soudu není ve výroku o náhradě nákladů odvolacího řízení správné a protože nejsou dány podmínky pro zastavení dovolacího řízení, pro odmítnutí dovolání, pro zamítnutí dovolání nebo pro změnu usnesení odvolacího soudu, Nejvyšší soud České republiky usnesení odvolacího soudu ve výroku o náhradě nákladů odvolacího řízení zrušil a věc v tomto rozsahu vrátil odvolacímu soudu (Krajskému soudu v Českých Budějovicích) k dalšímu řízení ([§ 243e odst. 1](#) a [§ 243e odst. 2](#) věta první o.s.ř.).

Právní názor vyslovený v tomto usnesení je závazný; v novém rozhodnutí soud rozhodne o náhradě nákladů řízení včetně nákladů dovolacího řízení ([§ 226 odst. 1](#) a [§ 243g odst. 1](#) část první věty za středníkem a věta druhá o.s.ř.).

Proti tomuto usnesení není přípustný opravný prostředek.

V Brně dne 26. října 2016

JUDr. Roman Fiala předseda senátu